

BEZDOMNI PODSTAWOWE UPRAWNIENIA

Wyciąg z obowiązujących przepisów

Stan prawny na dzień 1 grudnia 2001 r., wydanie II

Ulotka ta zawiera krótkie omówienie podstawowych praw przysługujących osobom bezdomnym - informacje związane z bezdomnością, przydatne przede wszystkim osobom pracującym z bezdomnymi, ale także samym osobom bezdomnym. Adresy placówek w Warszawie, do których osoba bezdomna może zwrócić się o pomoc, gdzie może uzyskać np. schronienie, jedzenie, pomoc medyczną, rzeczową, można znaleźć w ulotce: „Bezdomni - gdzie szukać pomocy?”.

SPIS TREŚCI

Dowód osobisty	1
Najważniejsze zasady wydawania dowodów osobistych	1
Jak starać się o dowód osobisty – formalności	2
Zameldowanie	3
Książeczka wojskowa	3
Zatrudnienie	4
NIP	4
Obowiązki władz gminnych wobec bezdomnych	4
Ubezpieczenie i leczenie	5
Indywidualny program wychodzenia z bezdomności	6
Lokal socjalny	6
Paszport	7
Prawa wyborcze	8
Adresy organizacji pozarządowych służących pomocą osobom bezdomnym	9
Infolinie dla osób potrzebujących pomocy	9

Dowód osobisty

Ustawa z dn. 10 kwietnia 1974 r. o ewidencji ludności i dowodach osobistych (tekst jedn. Dz. U. z 2001 r., Nr 87, poz. 960)

Rozporządzenie Rady Ministrów z 21 listopada 2000 sprawie wzoru dowodu osobistego oraz trybu postępowania w sprawach wydawania dowodów osobistych, ich wymiany, zwrotu lub utraty. (Dz. U. z 2000r. Nr 112, poz. 1182)

Osoba bezdomna powinna posiadać dowód osobisty stwierdzający tożsamość, nawet jeśli nie jest nigdzie zameldowana. Posiadanie dowodu osobistego jest obowiązkiem, ale ułatwia też np. znalezienie pracy, korzystanie z pomocy różnych instytucji.

Praktycznie osoba nie posiadająca dowodu osobistego funkcjonuje poza społeczeństwem. Bez tego dokumentu nie jest w stanie załatwić jakiegokolwiek sprawy. Dla pracowników urzędów publicznych taka osoba po prostu nie istnieje, ponieważ nie jest w stanie wykazać swojej tożsamości, a więc podstawowych danych o swojej osobie, takich jak imię i nazwisko, wiek, czy miejsce urodzenia. Dlatego też bezdomny, który chciałby poprawić swoją sytuację powinien zacząć od uzyskania dowodu osobistego. Z tym dokumentem będzie mógł podjąć dalsze działania opisane w tej ulotce np.: zameldowanie się na pobyt stały lub czasowy, zarejestrowanie się jako bezrobotny, uzyskanie pracy, uzyskanie ubezpieczenia zdrowotnego, czy pomocy pieniężnej, lokalu socjalnego.

NAJWAŻNIEJSZE ZASADY WYDAWANIA DOWODÓW OSOBISTYCH

✓ Dokumentem stwierdzającym tożsamość jest: dowód osobisty

Uwaga: Nie są dokumentami stwierdzającymi tożsamość: dowód rejestracyjny samochodu, legitymacja służbowa, książeczka wojskowa, paszport.

✓ Osoba będąca obywatelem polskim i zamieszkała w kraju jest obowiązana posiadać dowód osobisty:
– od ukończenia 18 roku życia,

- od ukończenia 15 roku życia, jeżeli pozostaje w stosunku pracy lub nie zamieszkuje wspólnie z osobami, pod których władzą rodzicielską lub opieką się znajduje, albo nie pozostaje pod władzą rodzicielską lub opieką.

Osoba będąca obywatelem polskim ma prawo otrzymać dowód osobisty od ukończenia 13 roku życia.

- ✓ Dowód osobisty jest ważny 10 lat od daty jego wydania.

Dowód wydany osobie, która nie ukończyła 18 roku życia, jest ważny 5 lat od daty wydania.

Dowód wydany osobie, która ukończyła 65 rok życia, jest ważny na czas nie oznaczony, jeżeli osoba ta zwróciła się o wydanie dowodu z takim terminem ważności. W sytuacji kiedy senior nie zwróci się do urzędu z wnioskiem o wydanie dowodu bezterminowego, otrzyma dowód ważny 10 lat.

Przepisy omówione powyżej dotyczą nowych dowodów osobistych wydawanych w formie karty plastikowej z kodem kreskowym. Poprzednie dowody osobiste, wydane na podstawie wcześniej obowiązujących przepisów zachowują swą ważność.

- ✓ W dowodzie osobistym zamieszcza się:

- nazwisko i imię (imiona) oraz imiona rodziców i nazwisko rodowe,
- datę i miejsce urodzenia,
- adres miejsca zameldowania na pobyt stały, a w razie jego braku - zameldowania na pobyt czasowy trwający ponad dwa miesiące; w przypadku braku zameldowania na pobyt stały albo pobyt czasowy trwający ponad dwa miesiące, danych o adresie nie zamieszcza się (*art. 37 ust 1 pkt 3 ustawy*),
- płeć, wzrost w centymetrach i kolor oczu,
- numer ewidencyjny Powszechnego Elektronicznego Systemu Ewidencji Ludności (PESEL),
- nazwę organu wydającego, datę wydania oraz termin ważności dowodu (poprzez wskazanie daty, do której jest ważny).

Dowód osobisty zawiera również zdjęcie i podpis jego posiadacza.

Dane zawarte w dowodzie osobistym przeznaczone do odczytania maszynowego oraz dane zawarte w numerze ewidencyjnym (PESEL) nie mogą obejmować innych danych osobowych niż określone wyżej.

- ✓ Posiadacz dowodu ma obowiązek wymienić ten dokument w razie:

- zmiany danych, które zamieszcza się w dowodzie,
- uszkodzenia tych dokumentów lub zaistnienia innej okoliczności utrudniającej ustalenie tożsamości osoby,
- upływu okresu ważności.

JAK STARAĆ SIĘ O DOWÓD OSOBISTY – FORMALNOŚCI

Dowód osobisty wydaje właściwy organ gminy. W zależności od miejsca pobytu stałego osoby ubiegającej się o wydanie dowodu może to być: wójt, burmistrz lub prezydent miasta. W celu otrzymania dokumentu stwierdzającego tożsamość osoba zainteresowana osobiście składa wniosek w urzędzie gminy, właściwym ze względu na miejsce pobytu stałego. W przypadku braku miejsca stałego pobytu - według ostatniego miejsca pobytu stałego tej osoby.

Do wniosku należy dołączyć:

- dwie aktualne, wyraźne fotografie o wymiarach 35 x 45 mm,
- dowód uiszczenia opłaty,
- odpis skrócony aktu urodzenia - w przypadku osób, które nie wstąpiły w związek małżeński
- odpis skrócony aktu małżeństwa wraz z adnotacją o aktualnie używanym nazwisku oraz inne dokumenty zaświadczające o zmianie stanu cywilnego (np.: akt zgonu małżonka, wyrok rozwodowy).

Nie ma konieczności składania dokumentów wymienionych w punktach c) i d), jeżeli zostały sporządzone w miejscu, w którym osoba ubiega się o wydanie dowodu osobistego.

Opłata za wydanie dowodu osobistego wynosi 30 złotych. Opłaty nie pobiera się od osób, które utraciły dowód osobisty w wyniku klęsk żywiołowych oraz przebywających w domach opieki społecznej lub korzystających z pomocy społecznej w formie zasiłków stałych. Podstawą zwolnienia z opłaty jest zaświadczenie wydane przez właściwy organ ds. pomocy społecznej o korzystaniu ze stałych form tej pomocy. Urzędy mogą akceptować także pisma organizacji zajmujących się osobami bezdomnymi zaświadczające, że osoba znajduje się pod opieką danej organizacji lub korzysta z pomocy świadczonej przez tę organizację.

Jeżeli nie można ustalić właściwego organu, dowód osobisty wydaje gmina właściwa dla obszaru dzielnicy Śródmieście w m. st. Warszawie (art. 45.3), czyli: Urząd Dzielnicy Śródmieście – Gminy Warszawa Centrum. Z tej możliwości należy

korzystać jednak w ostateczności, w sytuacji kiedy nie jest możliwe ustalenie ostatniego miejsca zamieszkania osoby bezdomnej, a co za tym idzie organu właściwego do wydania dowodu osobistego.

- ✓ Wniosek o dowód osobisty składa się w wydziale ewidencji ludności i dowodów osobistych urzędu gminy (miasta).
- ✓ Dowód osobisty odbiera się osobiście.

UWAGA: W wypełnieniu formalności, koniecznych przy staraniu się o dowód osobisty, pomagają organizacje pozarządowe (fundacje, stowarzyszenia), Ośrodki Pomocy Społecznej.

Osoba, która uchyla się od obowiązku posiadania dokumentu stwierdzającego tożsamość, podlega karze ograniczenia wolności do 1 miesiąca lub karze grzywny od 20 do 5000 zł. Dowód osobisty jest jedynym dokumentem do posiadania, którego zobowiązani są wszyscy obywatele RP.

Zameldowanie

Ustawa o ewidencji ludności i dowodach osobistych z dn. 10 kwietnia 1974 r. (tekst jedn. Dz. U. z 2001 r., Nr 87, poz. 960)

Każdy, kto przebywa na terytorium Polski ma obowiązek zameldowania się w miejscu **pobytu stałego** lub **czasowego** (ponad 2 miesiące).

Zgodnie z prawem każdy, kto przebywa w określonej miejscowości pod tym samym adresem dłużej niż trzy doby, ma obowiązek zameldować się na pobyt stały lub czasowy. Niedotrzymanie obowiązku meldunkowego jest wykroczeniem karanym na podstawie kodeksu wykroczeń.

Wynika z tego, że osoba bezdomna, która przebywa np. w schronisku dłużej niż trzy doby powinna także zostać w nim zameldowana.

Obecnie nie ma obowiązku posiadania stałego zameldowania, ale każdy powinien posiadać przynajmniej zameldowanie czasowe. Posiadanie meldunku pozwala uniknąć wielu kłopotów. Niesłusznie i bezprawnie osoby nigdzie nie zameldowane traktowane są przez urzędy gorzej niż inni obywatele. Z trudnościami z powodu braku zameldowania możemy się spotkać np.:

- Przy szukaniu pracy. Wprawdzie nawet jeśli nie mamy meldunku możemy starać się o pracę (w tej sprawie interweniował Rzecznik Praw Obywatelskich), ale pracodawcy niechętnie zatrudniają osoby nie zameldowane,
- Chcąc uzyskać pomocy od gminy. Samorządy niechętnie zajmują się osobami, które nie potrafią wykazać, że są mieszkańcami danej gminy.
- Gdy zostaniemy zatrzymani przez Policję. Brak zameldowania lub możliwości ustalenia tożsamości osoby podejrzewanej o popełnienie przestępstwa może uzasadniać konieczność jej zatrzymania lub tymczasowego aresztowania.
- Gdy chcemy wziąć udział w wyborach.

✓ Gdy chcemy się zameldować, musimy przedstawić dowód osobisty, a w uzasadnionych przypadkach - inny dokument pozwalający na ustalenie tożsamości.

✓ Przy zameldowaniu na pobyt stały lub czasowy trwający ponad 2 miesiące należy przedstawić potwierdzenie uprawnienia do przebywania w lokalu, w którym mamy być zameldowani. Potwierdzeniem takim może być akt własności takiego mieszkania, oświadczenie właściciela, że pozwala nam się zameldować w jego mieszkaniu itd.

Meldunek uzyskuje się w Urzędzie Gminy właściwym ze względu na miejsce pobytu.

W zastępstwie osoby mającej obowiązek zameldowania się, może ją zgłosić inna osoba.

Książeczka wojskowa

Ustawa o powszechnym obowiązku obrony RP z dnia 21 listopada 1967 r. (Dz.U. 92.4.16)

Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 10 czerwca 1992 r.w sprawie doręczania wojskowych dokumentów osobistych i trybu postępowania z tymi dokumentami (Dz. U. 92.51.233)

Zarządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 26 czerwca 1995 r.w sprawie książeczki wojskowej (MP 95.32.374)

Książeczka wojskowa jest wojskowym dokumentem osobistym stwierdzającym stosunek jej posiadacza do powszechnego obowiązku obrony RP. Uregulowanie kwestii służby wojskowej jest istotne nie tylko ze względu na ewentualną odpowiedzialność, grożącą za niedopełnienie tego obowiązku, lecz także w uwagi na to, że w wielu sytuacjach życiowych możemy spotkać się z pytaniem o stosunek do służby wojskowej (np. często pracodawcy przed zatrudnieniem pracownika, żądają potwierdzenia uregulowania stosunku do służby wojskowej).

Mężczyźni, którzy z jakichkolwiek powodów nie stawili się do poboru do końca roku kalendarzowego, w którym ukończyli 24 rok życia, są obowiązani zgłosić się do wojskowej komisji uzupełnień właściwej ze względu na miejsce pobytu stałego lub pobytu czasowego trwającego dłużej niż 2 miesiące w celu uregulowania stosunku do powszechnego obowiązku obrony. Obowiązek ten trwa do czasu ukończenia sześćdziesiątego roku życia. Ustawa przewiduje odpowiedzialność karną za niezgłoszenie się w celu uregulowania stosunku do powszechnego obowiązku obrony.

Książeczki wojskowe wydają wojskowi komendanci uzupełnień. Książeczkę odbiera się osobiście. O utracie lub zniszczeniu książeczki należy niezwłocznie zawiadomić wojskowego komendanta uzupełnień, który powinien wydać duplikat książeczki wojskowej.

Zatrudnienie

Ustawa z dn. 14 grudnia 1994 r. o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu (tekst jedn. Dz. U. z 20017 r., Nr 6, poz. 56 z późn. zm.)

Rozporządzenie MPiPS z dn. 28 lutego 1997 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia rejestracji i ewidencji bezrobotnych oraz innych osób poszukujących pracy (Dz. U. z 1997 r., Nr 25, poz. 131 z późn. zm.)

Osoby nie posiadające stałego miejsca zameldowania często mają problemy z podjęciem stałej, legalnej pracy.

Osoba, która chce zarejestrować się i uzyskać status bezrobotnego powinna zgłosić się do Powiatowego Urzędu Pracy (PUP) właściwego ze względu na miejsce stałego lub czasowego zameldowania. Osoba, która nie jest zameldowana powinna zgłosić się do PUP, na którego obszarze działania przebywa. **Urząd nie ma prawa odmówić rejestracji bezrobotnemu z tego tylko powodu, że nie jest on nigdzie zameldowany.** Aby się zarejestrować, trzeba jednak posiadać dowód osobisty. Osoba, która nie jest zameldowana lub posiada stałe zameldowanie w innej miejscowości niż miejsce czasowego zameldowania, przy rejestrowaniu się składa oświadczenie, że nie jest zarejestrowana w innym Powiatowym Urzędzie Pracy.

UWAGA: Należy pamiętać, że status bezrobotnego nie oznacza jeszcze, że przysługuje nam prawo do zasiłku dla bezrobotnych. Zasiłek może otrzymać osoba, dla której PUP nie ma odpowiedniej propozycji pracy i **jednocześnie** osoba ta przepracowała łącznie co najmniej 365 dni w okresie 18 miesięcy poprzedzających dzień rejestracji. Osoba, która opuściła zakład karny (względnie areszt śledczy) może otrzymać zasiłek jeżeli zarejestrowała się w ciągu 30 dni od zwolnienia, a w okresie 18 miesięcy przed pozbawieniem wolności oraz w okresie pozbawienia wolności przepracowała łącznie przynajmniej 365 dni

Posiadanie statusu bezrobotnego, nawet bez prawa do zasiłku, ma swoje zalety, o których warto pamiętać:

- bezrobotni podlegają obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego. Do ubezpieczenia zgłasza ich urząd pracy, on także opłaca składkę;
- bezrobotni mogą korzystać z informacji o wolnych miejscach pracy;
- osoba zarejestrowana może być skierowana na **bezpłatne** szkolenie, które umożliwi uzyskanie nowych kwalifikacji.

Aby utrzymać status bezrobotnego trzeba jednak stosować się do określonych reguł:

- bezrobotni mają obowiązek zgłaszania się do właściwego powiatowego urzędu pracy w wyznaczonych terminach w celu potwierdzenia swojej gotowości do podjęcia pracy i uzyskania informacji o możliwościach zatrudnienia lub szkolenia. **Osoba, która nie stawia się w ciągu 5 dni i nie powiadomi o przyczynie swojej nieobecności powoduje utratę statusu bezrobotnego na 3 miesiące, licząc od dnia niestawienia się w urzędzie.**

Zakład pracy zobowiązany jest sprawdzić przy zatrudnieniu osoby czy dopełniła ona obowiązku meldunkowego. Jeżeli zatrudniana osoba nie jest zameldowana zakład pracy powinien zawiadomić o tym fakcie właściwy organ gminy.

NIP

Wszystkie osoby, które chcą pracować muszą mieć Numer Identyfikacji Podatkowej, w skrócie NIP. Jeśli posiadamy NIP pracodawca może odprowadzać podatki do Urzędu Skarbowego, właściwego ze względu na miejsce pobytu osoby bezdomnej.

Jedynym, ale niezbędnym, warunkiem uzyskania przez osobę bezdomną NIP-u jest podanie aktualnego adresu do korespondencji. Może to być także adres np. schroniska lub noclegowni.

Obowiązki władz gminnych wobec bezdomnych

Ustawa o pomocy społecznej z dn. 29 listopada 1990 r. (Dz. U. z 1998 r., Nr 64, poz. 414 z późn. zm.)

Pomoc osobom bezdomnym jest zadaniem własnym gminy o charakterze obowiązkowym. Oznacza to, iż gmina ma obowiązek wygospodarować środki finansowe na różnego rodzaju formy wsparcia osób bezdomnych.

Pomoc mogą realizować w imieniu gminy:

- Ośrodki Pomocy Społecznej znajdujące się w gminach/dzielnicach,
- organizacje społeczne (fundacje i stowarzyszenia), Kościół Katolicki i inne kościoły, związki wyznaniowe. Gmina może im zlecić, realizację określonych zadań.

Generalną zasadą jest, iż pomocy udziela ta gmina, na terenie której osoba ubiegająca się o pomoc **na stałe** przebywa (miejsce stałego pobytu) lub gmina ostatniego zameldowania na pobyt stały (art. 37 Ustawy).

W bardzo **pilnych sprawach** pomocy powinna udzielić gmina, na terenie której dana osoba **przebywa w danym momencie** (świadczenia te nie wymagają potwierdzenia zamieszkania). Świadczenia, z których można skorzystać w takiej sytuacji, są jednak szczegółowo wyliczone w ustawie i obejmują:

- przyznanie schronienia - w domu dla bezdomnych, schronisku, noclegowni;
- wydanie posiłku - w jadłodajniach i stołówkach dla bezdomnych, ubogich;
- zaopatrzenie w niezbędne ubranie;
- interwencję kryzysową (świadczenie specjalistycznych usług, zwłaszcza psychologicznych, prawnych, hotelowych, które są dostępne całą dobę – osobom bądź rodzinom będącym ofiarami przemocy lub znajdującym się w innej sytuacji kryzysowej - w celu zapobieżenia powstawania lub pogłębiania się dysfunkcji tych osób, rodzin)
- usługi opiekuńcze (przysługują osobom samotnym, które z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymagają pomocy innych osób, a są jej pozbawione. Obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz w miarę możliwości również zapewnienie kontaktów z otoczeniem);
- sprawienie pogrzebu;
- wypłatę zasiłku stałego (zasiłek ten przysługuje osobie, która spełnia łącznie następujące przesłanki: 1) jest zdolna do pracy, ale nie pozostaje w zatrudnieniu w związku z opieką nad dzieckiem wymagającym stałej pielęgnacji, 2) dziecko to jest uprawnione do zasiłku pielęgnacyjnego, 3) dochód osoby ubiegającej się o zasiłek nie przekracza ustalonego w ustawie kryterium dochodowego);
- wypłatę renty socjalnej (przysługuje ona osobie pełnoletniej całkowicie niezdolnej do pracy z powodu inwalidztwa powstałego: przed 18 rokiem życia lub, w trakcie nauki w szkole, ale przed ukończeniem 25 lat, także w trakcie studiów doktoranckich);
- wypłatę zasiłku okresowego z pomocy społecznej (przysługuje on osobie, której dochód oraz posiadane zasoby pieniężne nie wystarczają na zaspokojenie niezbędnych potrzeb, w szczególności za względu na: długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie);
- wypłatę zasiłku celowego na pokrycie niezbędnych potrzeb życiowych np. kosztów leków i leczenia, możliwy także w formie biletu kredytowanego;
- wypłatę zasiłku pieniężnego dla kobiety w ciąży i opiekującej się dzieckiem.

Niektóre ze świadczeń są przyznawane wg miejsca, np. wystawienia zaświadczenia o niepełnosprawności (np. w przypadku ubiegania się osoby bezdomnej o rentę socjalną), siedziby zakładu opieki zdrowotnej lekarza prowadzącego ciążę lub przyjmującego poród (w przypadku ubiegania się osoby bezdomnej o zasiłki pieniężne dla kobiet w ciąży i opiekujących się dzieckiem).

Gmina, właściwa ze względu na ostatnie miejsce zamieszkania osoby bezdomnej, jest obowiązana do zwrotu gminie, która udzieliła pomocy w miejscu pobytu świadczeniobiorcy bezdomnego, poniesionych wydatków na wyżej wymienione świadczenia pomocy społecznej.

- ✓ OPS może ustalić, czy dana osoba na terenie gminy mieszka, czy jedynie przebywa. Ustalenia takie ma miejsce w czasie przeprowadzania obowiązkowego wywiadu środowiskowego przez pracownika OPS. W kwestionariuszu znajdują się odpowiednie punkty, w które wpisuje się, czy osoba ta tam mieszka, czy jedynie przebywa. W razie wątpliwości organ pomocy społecznej po zebraniu materiału dowodowego i w ramach jego swobodnej oceny samodzielnie ustala charakter przebywania na terenie gminy osoby ubiegającej się o świadczenie z pomocy społecznej (wyrok NSA z dn. 26 stycznia 1994 r.).

W praktyce świadczenia mają szansę otrzymać tylko osoby przebywające w miejscach objętych opieką stacjonarną (domy opieki, noclegownie itp.), nie zaś osoby mieszkające np. na dworcu.

ODWOŁANIA:

Decyzję o przyznaniu pomocy podejmuje i podpisuje dyrektor OPS, w którym dana osoba ubiega się o pomoc. Odwołanie składa się w ciągu 14 dni od daty otrzymania decyzji do Samorządowego Kolegium Odwoławczego - instytucja odwoławcza jest podana w decyzji.

UBEZPIECZENIE I LECZENIE

Do zadań własnych z zakresu pomocy społecznej o charakterze obowiązkowym, realizowanym przez gminy, należy „udzielanie zasiłku celowego na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osób bezdomnych i innych osób niemających dochodu i możliwości ubezpieczenia się na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym, - art. 10 ust. 2 pkt. 3 Ustawy o pomocy społecznej (Dz. U. z 1998 r., Nr 64, poz. 414) zmieniony przez Ustawę z dnia 21 stycznia 2000 r. o zmianie niektórych ustaw związanych z funkcjonowaniem administracji publicznej (Dz. U. z 2000 r., nr 12, poz. 136).

Należy również pamiętać, że:

„Lekarz ma obowiązek udzielać pomocy lekarskiej w każdym przypadku, gdy zwłoka w jej udzieleniu mogłaby spowodować niebezpieczeństwo utraty życia, ciężkiego uszkodzenia ciała lub ciężkiego rozstroju zdrowia, oraz w innych przypadkach nie cierpiących zwłoki.”

- art. 30 Ustawy o zawodzie lekarza (Dz. U. z dnia 26 marca 1997 r.)

- W każdym przypadku, gdy mamy do czynienia z osobą bezdomną, za konkretne, udzielone jej świadczenie ureguluje rachunek Ośrodek Pomocy Społecznej (OPS). OPS nie jest obowiązany do wystawiania zaświadczenia będącego deklaracją zapłaty za świadczenie, ani bezdomny nie musi takiego zaświadczenia posiadać. Uzależnienie przyjęcia bezdomnego pacjenta od posiadania takiej deklaracji jest bezprawne. W razie potrzeby pomoc lekarska winna być udzielona na mocy ustawy.

W praktyce zdarza się, że służba zdrowia odmawia udzielenia pomocy osobom bezdomnym tłumacząc to niemożnością wyegzekwowania od OPS należnej zapłaty. W takiej sytuacji rozwiązaniem może być bezpośredni kontakt placówki służby zdrowia z ośrodkiem pomocy społecznej w celu ustalenia zakresu udzielanych świadczeń. Należy pamiętać, że w przypadkach szczególnych, nie cierpiących zwłoki lekarz powinien w pierwszej kolejności udzielić pomocy a dopiero potem ustalać, kto poniesie koszt udzielonego świadczenia.

Po udzieleniu świadczenia zdrowotnego, dana placówka wystawia gminie rachunek za leczenie i kieruje osobę bezdomną do OPS.

- Koszty leczenia osób nie posiadających uprawnień z tytułu ubezpieczenia zdrowotnego w zakresie np. zwalczania gruźlicy, chorób zakaźnych, zwalczania i przeciwdziałania alkoholizmowi, narkomanii, ochrony zdrowia psychicznego, związane z ciążą, porodem i położeniem, zwalczaniem chorób wenerycznych, finansuje budżet państwa (art. 165 Ustawy o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym). Osoby bezdomne mają prawo korzystać z w.w. świadczeń w publicznych zakładach opieki zdrowotnej (nie jest przy tym wymagane skierowanie).
- Ostatnia nowelizacja ustawy o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym daje możliwość objęcia ubezpieczeniem, także osób bezdomnych, ale tylko tych, które rozpoczną realizację indywidualnego programu wychodzenia z bezdomności, opracowanego przez pracownika socjalnego w ośrodku pomocy społecznej (patrz: „indywidualny program wychodzenia z bezdomności”).
- W wypadku kiedy bezdomny zarejestruje się w PUP-ie i uzyska tym samym status bezrobotnego otrzymuje zaświadczenie o uprawnieniach do świadczeń zdrowotnych. Urząd pracy odprowadza za bezrobotnego składkę na ubezpieczenie zdrowotne. Uprawnienie to obejmuje również osoby, które nie mają prawa do pobierania zasiłku. Należy jednak pamiętać o obowiązkach osoby bezrobotnej zarejestrowanej w PUP-ie (patrz: „zatrudnienie”).

INDYWIDUALNY PROGRAM WYCHODZENIA Z BEZDOMNOŚCI

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dn. 11 października 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad opracowywania programu wychodzenia z bezdomności oraz zakresu i sposobu jego realizacji (Dz. U. z 2001 r. Nr 126, poz. 1390)

Osoba bezdomna może zostać objęta indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności. Program opracowuje pracownik socjalny ośrodka pomocy społecznej właściwego ze względu na miejsce pobytu osoby bezdomnej, przy udziale osoby zainteresowanej. Program zapewnia wsparcie w procesie wychodzenia z bezdomności. Jego realizacja przez daną osobę jest warunkiem korzystania przez nią ze świadczeń z ubezpieczenia zdrowotnego. OPS podpisuje z osobą objętą programem umowę, która zawiera m.in. zobowiązania stron, informację o dacie objęcia bezdomnego ubezpieczeniem zdrowotnym, oznaczenie okresu obowiązywania umowy.

Rozporządzenie zakłada, że działania pracownika socjalnego, w ramach indywidualnego programu, polegają w szczególności na pomocy w:

- uzyskaniu należnych świadczeń,
- kierowaniu na leczenie uzależnień oraz w trakcie trwania leczenia,
- uzyskaniu zatrudnienia,
- uzyskaniu konsultacji prawnej i psychologicznej,
- rozwiązywaniu problemów rodzinnych i mieszkaniowych.

LOKAL SOCJALNY

Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i zmianie kodeksu cywilnego (Dz. U. Nr 71, poz. 733)

Obowiązkiem gminy jest zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych członków wspólnoty samorządowej, czyli każdego mieszkańca gminy, bez względu na okres zameldowania w danej gminie (Wyrok NSA - Ośrodek Zamiejscowy w Rzeszowie z dn. 27 lutego 1996 r. (SA/Rz 809/9).

Gmina powinna posiadać tzw. „lokale socjalne”. Są to lokale (mieszkania, pomieszczenia) o obniżonej wartości użytkowej. Lokal socjalny powinien nadawać się do zamieszkania ze względu na wyposażenie i stan techniczny, a powierzchnia pokoi, przypadająca na członka gospodarstwa domowego najemcy, nie może wynosić mniej niż 5 m², a w wypadku jednoosobowego gospodarstwa domowego 10 m². Stawka czynszu za lokal socjalny nie może przekraczać połowy stawki najniższego czynszu obowiązującego w gminnym zasobie mieszkaniowym.

O wynajem lokalu socjalnego może starać się:

1. Osoba, która nie ma zaspokojonych potrzeb mieszkaniowych i znalazła się w niedostatku, wskutek czego jej dochód miesięczny nie pozwala na wynajęcie lokalu na zasadach ogólnych. Umowę najmu zawiera się wówczas na czas oznaczony. Umowę tę można przedłużyć na następny okres, jeżeli najemca nadal znajduje się w sytuacji uzasadniającej zawarcie umowy.
2. Umowę o najem lokalu socjalnego zawiera się również w wypadku, gdy ustawa nakłada na gminę taki obowiązek.

Sąd, biorąc pod uwagę dotychczasowy sposób korzystania z lokalu przez najemcę, jego szczególną sytuację materialną i rodzinną, może w wyroku nakazującym opróżnienie lokalu orzec o uprawnieniu najemcy do otrzymania lokalu socjalnego.

W niektórych przypadkach Sąd zobowiązany jest orzec o uprawnieniu do otrzymania lokalu socjalnego (np. kobiety w ciąży, małoletniego, niepełnosprawnego, bezrobotnego). W takim wypadku gmina jest obowiązana zapewnić lokal socjalny. Osoba ta ma pierwszeństwo w uzyskaniu lokalu socjalnego.

Rada gminy określa, z jakimi osobami umowy najmu powinny być zawierane w pierwszej kolejności, oraz stawki czynszów za najem tych lokali. Aby sprawdzić, czy możemy się ubiegać o takie mieszkanie, należy w urzędzie gminy poprosić o treść odpowiedniej uchwały.

Osoba bezdomna, która chce uzyskać mieszkanie socjalne powinna udać się do urzędu gminy właściwego ze względu na ostatnie (aktualne) miejsce stałego zameldowania i tam złożyć wniosek. Oznacza to, że osoba bezdomna zameldowana np. w Łodzi nie może starać się o lokal socjalny w Warszawie.

Należy jednak pamiętać o ciężkiej sytuacji materialnej gmin i o fakcie, że często nie dysponują one wolnymi lokalami socjalnymi. Nie należy się zatem spodziewać, że zaraz po złożeniu wniosku taki lokal zostanie przyznany. Często trzeba czekać przez dłuższy okres czasu. Uzyskanie lokalu socjalnego przez osobę bezdomną jest zwykle wynikiem długiego i złożonego procesu wychodzenia z bezdomności, w którym oprócz osoby zainteresowanej uczestniczą instytucje pomocy społecznej, terapeuci, psychologowie itp.

Paszport

Ustawa o paszportach z dn. 29 listopada 1990 r. (Dz. U. z 1991 r., Nr 2, poz. 5 z późn. zm.)

Każdy polski obywatel ma prawo do otrzymania paszportu. Prawo to może zostać odebrane tylko w wypadkach przewidzianych w Ustawie (art. 6), ale nie ma wśród nich powodów związanych jednoznacznie z „bezdomnością”. **W świetle obowiązującego prawa bezdomność nie stanowi więc podstawy do odmowy wydania paszportu.** W praktyce jednak osoby bezdomne ubiegające się o paszport spotykają się z trudnościami.

- ✓ Paszporty wydaje wojewoda właściwy ze względu na miejsce pobytu stałego osoby ubiegającej się o paszport. Wprawdzie ustawa nie posługuje się terminem „zameldowanie na pobyt stały”, tylko terminem „miejsce pobytu stałego”, jednak terminy te często interpretowane są jako równoznaczne i jedyną metodą udowodnienia, że dane miejsce jest miejscem pobytu stałego jest posiadanie zameldowania na pobyt stały w tym miejscu. Dlatego np. osobie przebywającej od 5 lat na Dworcu Centralnym w Warszawie bez zamiaru zmiany miejsca pobytu, trudno będzie udowodnić w urzędzie wojewódzkim, że Warszawa jest dla niej miejscem pobytu stałego. W świetle Art. 6 ustawy o ewidencji ludności i dowodach osobistych, który stanowi, że pobytem stałym jest zamieszkanie w określonej miejscowości pod oznaczonym adresem z zamiarem stałego przebywania, nie jest to praktyka właściwa. Dowodem stałego przebywania w jakimś miejscu może być oświadczenie zainteresowanego, lub zeznania innych osób, a nie tylko fakt spełnienia obowiązku meldunkowego. Trzeba jednak przyznać, że wspomniana ustawa właściwie nie uwzględnia sytuacji osób bezdomnych.
- ✓ Jeśli wojewoda odmówi wydania paszportu można zwrócić się do Ministra Spraw Wewnętrznych, który również jest uprawniony do wydania paszportu. Minister Spraw Wewnętrznych może również wyrazić zgodę na wydanie paszportu

przez wojewodę, który nie jest właściwy miejscowo - oznacza to, że np. Wojewoda Mazowiecki może wydać paszport osobie, która nie ma miejsca pobytu stałego na terenie województwa mazowieckiego.

Od decyzji w sprawach paszportów przysługuje odwołanie do Ministra Spraw Wewnętrznych.

✓ Za wydanie paszportu uprawniającego do wielokrotnych wyjazdów za granicę pobiera się opłatę paszportową w wysokości 100 zł.

Ulgową opłatę paszportową, w wysokości 50% stawki, pobiera się m. in. od: emerytów, rencistów, osób niepełnosprawnych w rozumieniu ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz współmałżonków tych osób, pozostających na ich wyłącznym utrzymaniu; osób przebywających w domach pomocy społecznej lub w zakładach opiekuńczych albo korzystających z pomocy społecznej w formie zasiłków stałych; kombatantów.

Prawa wyborcze

1. Wybory do Sejmu i Senatu (Dz. U. z 2001 r., Nr 46, poz. 499)

W myśl Konstytucji i ordynacji wyborczej do Sejmu RP, prawo wybierania przysługuje osobom posiadającym obywatelstwo polskie, które w dniu wyborów mają ukończone 18 lat. Aby wyborca mógł oddać głos, jego nazwisko musi znaleźć się w spisie wyborców. Spis wyborców sporządzany jest w urzędzie gminy, najpóźniej na 14 dni przed dniem wyborów, na podstawie stałego rejestru wyborców, prowadzonego przez gminę, a następnie udostępniany do wglądu w urzędzie gminy.

Do rejestru z urzędu wpisywane są osoby zameldowane na pobyt stały na obszarze gminy, którym przysługuje prawo wybierania. Osoby przebywające w danej gminie na okres obejmujący dzień wyborów (przebywające tam w dzień wyborów), ale zameldowane na pobyt stały gdzie indziej, dopisywane są do rejestru na wniosek. To samo dotyczy osób „nigdzie nie zamieszkałych” (art. 12 ust.2).

Ordynacja (art. 19 ust. 2) **gwarantuje możliwość realizacji prawa do głosowania również osobom bezdomnym** (osobom „nigdzie nie zamieszkałym” wg słów ustawy). Osoby te, na własny wniosek, dopisywane są do spisu wyborców.

Wniosek taki musi zostać zgłoszony do urzędu gminy, na obszarze której dana osoba aktualnie przebywa, najpóźniej na 10 dni przed dniem wyborów. Jeśli nazwisko wyborcy nie zostanie uwzględnione w spisie, może on złożyć do urzędu gminy tzw. „reklamację na spis wyborców”. Wójt lub burmistrz obowiązany jest rozpatrzyć reklamację w terminie 2 dni od daty jej wniesienia. Jeśli wyda decyzję, w której nie uwzględni reklamacji, wyborca ma prawo zaskarżyć tę decyzję do sądu rejonowego w terminie 2 dni od jej doręczenia.

2. Wybory Prezydenta RP (tekst jedn. Dz. U. z 2000 r., Nr 47, poz. 544)

Prawo wybierania Prezydenta RP przysługuje obywatelom polskim, którzy w dniu wyborów mają ukończone 18 lat. Warunkiem koniecznym realizacji tego prawa jest również znalezienie się w spisie wyborców. Spisy wyborców sporządzają zarządy gmin.

Wyborcę nigdzie nie zamieszkałego wpisuje się do spisu właściwego dla miejsca jego aktualnego pobytu na jego wniosek, złożony do zarządu gminy, najpóźniej w 10 dniu przed dniem wyborów (art.31). Wyborcy mają możliwość sprawdzenia, czy ich nazwiska figurują w spisie.

Spis wyborców jest udostępniany do wglądu w urzędzie gminy lub w siedzibie organu, który spis sporządził. W czasie, gdy spisy są wyłożone do publicznego wglądu można wnieść do zarządu gminy reklamację w sprawie nieprawidłowości np. nie zamieszczenia wyborcy w spisie. Jeśli reklamacja nie zostanie uwzględniona (organ ma na to 48 godzin), wyborca może, w terminie 3 dni od doręczenia decyzji przez organ, wnieść skargę do sądu rejonowego. Sąd ma również 3 dni na rozpatrzenie skargi a jego postanowienie jest ostateczne.

3. Wybory do rad gmin, powiatów i sejmików województw (Dz. U. z 1998 r., Nr 95, poz. 602 z późn. zm.)

W myśl ordynacji wyborczej prawo wybierania do rad gmin / powiatów / sejmików województw ma każdy obywatel polski, który najpóźniej w dniu wyborów ukończy 18 lat i stale zamieszkuje na obszarze działania danej rady - czyli odpowiednio może to być: gmina, powiat, województwo. Aby móc wziąć udział w wyborach trzeba znaleźć się w spisie wyborców. Spis ten sporządzany jest w urzędzie gminy na podstawie stałego rejestru wyborców w gminie, najpóźniej w 14 dniu przed dniem wyborów i jest udostępniany do wglądu w urzędzie gminy.

Na nieprawidłowości w spisie wyborców można wnieść reklamację - odpowiednio wójt, burmistrz lub prezydent miasta, obowiązany jest rozpatrzyć reklamację w terminie 3 dni od daty jej wniesienia i wydać decyzję w tej sprawie.

Na decyzję nie uwzględniającą reklamacji lub powodującą skreślenie ze spisu wyborców, wnoszący reklamację bądź osoba skreślona ze spisu może wnieść, w terminie 3 dni od daty doręczenia decyzji, skargę za pośrednictwem wójta (burmistrza, prezydenta miasta) do właściwego sądu rejonowego. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) przesyła niezwłocznie sądowi skargę wraz z decyzją i aktami sprawy; może też niezwłocznie zmienić lub uchylić decyzję, jeżeli uzna skargę w całości za słuszną.

ADRESY ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH SŁUŻĄCYCH POMOCĄ OSOBOM BEZDOMNYM:

CARITAS POLSKA – ZARZĄD GŁÓWNY, ul. Skwer Kardynała Wyszyńskiego 6, 01-015 Warszawa, tel. (0-22) 530-48-03, 636-41-70, 636-41-71; fax 838-70-59

FUNDACJA POMOCY WZAJEMNEJ “BARKA”, ul. Św. Wincentego 6/9, 61-003 Poznań, tel. (0-61) 877-34-32, tel./fax 877-22-65

KAMILIAŃSKA MISJA POMOCY SPOŁECZNEJ, ul. Krakowskie Przedmieście 62, 00-803 Warszawa, tel./fax (0-22) 828-64-98

POGOTOWIE INTERWENCJI SPOŁECZNEJ - STOWARZYSZENIE POMOCY BEZDOMNYM, ul. Poznańska 13 m. 5, 00-680 Warszawa, tel./fax (0-22) 628-74-37

POLSKI CZERWONY KRZYŻ - ZARZĄD GŁÓWNY, ul. Mokotowska 14, 00-561 Warszawa, tel. (0-22) 628-52-01

POLSKI KOMITET POMOCY SPOŁECZNEJ - BIURO RADY NACZELNEJ I ZARZĄDU STOŁECZNEGO, ul. Wiejska 18/20, 00-490 Warszawa
tel. (0-22) 625-52-59, 629-89-69, 629-53-69; fax (0-22) 629-53-69

STOWARZYSZENIE MONAR, ul. Hoża 57, 00-681 Warszawa, tel. (0-22) 621-28-71

TOWARZYSTWO POMOCY IM. BRATA ALBERTA - ZARZĄD GŁÓWNY, Pl. Solny 14A, 50-062 Wrocław, tel./fax (0-71) 344-37-35, tel. 341-04-19

INFOLINIE DLA OSÓB POTRZEBUJĄCYCH POMOCY

WOJEWÓDZTWO	Numer telefonu
DOLNOŚLĄSKIE	0 800-166-079
KUJAWSKO-POMORSKIE	brak
LUBELSKIE	(081) 532-70-97 (płatna)
LUBUSKIE	0 800-100-098
ŁÓDZKIE	987
MAŁOPOLSKIE	0 800-100-098
MAZOWIECKIE	987
OPOLSKIE	0 800-163-136
PODKARPACKIE	0 800-115-215
PODLASKIE	0 800-166-900
POMORSKIE	brak
ŚLĄSKIE	0 800-103-500
ŚWIĘTOKRZYSKIE	987
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	0 800-165-320
WIELKOPOLSKIE	997
ZACHODNIOPOMORSKIE	0 800-152-125

* Informacje na podstawie danych Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej.

